

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Autorka: JUDr. Marta Breichová Lapčáková, PhD.

Názov habilitačnej práce: Nezrušiteľné ústavné princípy vo viacúrovňovom právnom systéme

Pracovisko: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Oponent: prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA

Pracovisko: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

JUDr. Marta Breichová Lapčáková, PhD., v akademickej obci známa svojou doterajšou bohatou a kvalitnou publikačnou činnosťou, predložila v rámci svojho habilitačného konania na posúdenie monografiu v rozsahu 270 normostrán, v ktorej opätovne prehodnocuje otázku „materiálneho jadra“ ústavy – formulovanú ako problém „nezrušiteľných ústavných princíпов“. Ide pritom nepochybne o otázku stále aktuálnu, pri ktorej však stále nemožno predpokladať, že by zároveň šlo o posledné slovo v pretrvávajúcej diskusii – stačí spomenúť diskusie a snahy o legislatívne vyriešenie otázky preskúmania ústavnosti ústavných zákonov.

Posudzovateľovi v tejto súvislosti nedá nevysloviť pochybnosti o viere v „koniec ústavných dejín“, ktorý sa má petrifikovať „nezrušiteľnými“ ústavnými princípmi. Namiesto viery v lineárny vývoj vedúci k súčasnému stavu ako neprekonateľnému vrcholu dejín sa totiž dnes ponúka skôr postmoderná pochybnosť o veľkých dejinných naratívoch, ba dokonca niekedy i radikálne odmietnutie „opresívnych naratívov“ západnej civilizácie, a naopak zdôrazňovanie hľadania vlastných ciest a lokálnych, i minoritných naratívov.

Napokon, samotná autorka už v názve naznačuje, že práve vo „viacúrovňovom právnom systéme“ je priestor pre prebiehajúce diskusie, ktoré môžu na jednej strane vývoj posúvať, ale na druhej strane sa v akomsi pomyselnom bermudskom trojuholníku tiež môže čo-to strácať zo zreteľa.

Dr. Breichová Lapčáková svoj výklad začína dôrazom na význam suverenity – či už ľudu alebo štátu, ako konceptu, ktorý stojí v pozadí, resp. je podkladom a teoretickým (či filozofickým) východiskom materiálneho jadra ústavy – vyjadrujúceho práve názory a požiadavky suveréna.

Konštatuje pritom nutnú suverenitu štátu voči občianskej spoločnosti – ústavný štát totiž nesmie podliehať meniacim sa požiadavkám suverénneho ľudu, ktoré by boli v rozpore s hodnotami vyjadrenými ústavou. Na druhej strane je však tiež pravdou, že ústava a jej hodnoty by mali odrážať legitímnu vôľu ľudu ako suveréna. Je teda nutné hľadať a nachádzať rovnováhu medzi stabilitou a flexibilitou ústavných hodnôt a procesov. Krátkozraké volanie po zmenách by totiž malo byť starostlivo zvažované i z pohľadu možných dopadov na slobodu a liberálnu demokraciu ako nosné a všeobecne (minimálne v Európe) akceptované hodnoty, vyznávané i európskymi „suverénmi“. Ústavnosť, konštitucionalizmus, totiž práveže znamená zviazanie suveréna ústavou. Ako konštatuje autorka, „*Národná rada Slovenskej republiky pri prijímaní ústavných zákonov nie je v pozícii suverénneho, ústavou neviazaného ústavodarcu*“ – a z toho vyvodzuje i svoj doktrinálny záver o preskúmateľnosti ústavnosti ústavných zákonov.

Ďalším krokom je potom pre autorku prehodnotenie myšlienky materiálneho jadra ústavy v podmienkach ústavnej teórie. Predpolie k tomu si robí komparatívnym výskumom v porovnaní Rakúska a Švajčiarska, ale i vertikálnym porovnaním s rakúsko-uhorskou ústavnou tradíciou. Dospieva tak k akceptovateľnému záveru, podľa ktorého Ústava SR má svoje nezmeniteľné materiálne jadro. Práve ono je totiž výrazom hľadania rovnováhy medzi princípom suverenity (zvrchovanosti) ľudu a princípom zvrchovanosti ústavy a zákona.

Po pozitívnoprávnej analýze následne autorka prechádza k historickoprávnej analýze vyjadrenia suveréna a jeho postavenia v ústavných dokumentoch a ústavnej praxi Československa v 20. storočí, vrátane provokatívnych úvah o absentujúcom referende pri zániku ČSFR. Tu však môže mať čitateľ pocit, že táto kapitola je od centra problematiky skúmanej v predloženej práci trochu odťažitou, a navyše kombinuje viaceré otázky, ktoré so skúmanou problematikou súvisia len okrajovo (otázka československého národa, inštitútu referenda, legitimacy štátových zmien). Dá sa však pochopiť, že autorke šlo o podporenie jej myšlienky o význame referenda pri závažných štátových a ústavnoprávnych otázkach – i keď môže byť otáznym, či to je práve ten nástroj, ktorý by zaistil „*rovnováhu medzi princípom suverenity (zvrchovanosti) ľudu a princípom zvrchovanosti ústavy a zákona*“.

Po tomto prelúdiu sa autorka dostáva k otázke materiálneho ohniska Ústavy SR, ako aj otázke postavenia práva EÚ, európskeho práva a medzinárodného práva v rozhodovacej praxi Ústavného súdu SR, so záverom o „novej ústavnoprávnej dogmatike“ s dôrazom na ochranu národnej ústavnej identity a so záverom o obnovení hierarchickej štruktúre vnútroštátneho právneho poriadku. Táto kapitola tak má byť dôkazom, že Ústavný súd SR sám dokáže zodpovedne identifikovať platné právo vrátane nezmeniteľných princípov materiálneho

ohniska Ústavy, ktoré má zároveň „potenciál tvoriť posledné, hraničné kritérium uznávania európskeho a medzinárodného práva“.

Po práve EÚ nasleduje ďalej medzinárodné právo – konkrétne, vhodná analógia a porovnanie myšlienky materiálneho jadra ústavy s normami *ius cogens* v medzinárodnom práve – o ktorých presnom vymedzení rovnako vládne dlhoročná polemika. Zároveň tu je však vystihnutá i opačná analógia – hľadania „ústavy“ medzinárodného práva. Autorka tu záverom konštatuje, že „v súlade s teóriou viacúrovňového konštitucionalizmu, ktorá sa v praxi prejavuje aj pri interpretácii Ústavy Slovenskej republiky v judikatúre ústavného súdu, z kogentných noriem všeobecného medzinárodného práva vyplývajú v Slovenskej republike obmedzenia pre vnútroštátne orgány verejnej moci.“ I medzinárodné právo tak vystihuje niektoré hodnoty materiálneho jadra Ústavy SR.

Záverečná kapitola o kultúrno-filozofických východiskách formovania slovenského národa je napokon „najšpekulatívnejšou“ z kapitol posudzovanej práce. Táto kapitola má predstavovať autorkinu vlastnú pridanú hodnotu v rovine formulovania toho, čo by malo predstavovať skutočné „materiálne jadro“ vyjadrujúce hodnoty Slovenskej republiky a jej obyvateľov. To pritom vidí primárne v osvietenskom národnom naratíve. Autorka má určite právo na vlastnú autorskú licenciu v tejto otázke, vedecké zhodnotenie jej argumentov je však i s ohľadom na špekulatívnosť používaných konceptov neoveriteľné a predstavuje vlastne opäť iba potvrdenie, či formulovanie určitého „osvietenského naratívu“ – čím sa opäť vraciame k myšlienke vyslovenej na úvod tohto posudku – myšlienke prevládajúceho spoliehania sa na osvietenské „veľké príbehy“.

Záverom možno zhrnúť, že práca nastoľuje viaceré zaujímavé otázky a prispieva k polemikám vo viacerých disciplínach právnej vedy – od právnej filozofie, cez právnu teóriu, ústavné právo, právo EÚ až po medzinárodné právo. Autorka uvedené oblasti práva umne skĺbila a spojila niťou myšlienky nemenných právnych hodnôt a princípov, ktoré sa skutočne objavujú vo všetkých uvedených disciplínach. Tým sa Dr. Breichová Lapčáková dokázala pozrieť na problém rôznorodou optikou, pričom v každej tejto oblasti sa svojej úlohy zhostila veľmi poctivo a fundovane. Jej podstatným záverom je pritom osobitne najmä jej vlastná formulovaná téza limitovanej suverenity štátnej moci: „Princíp suverenity štátnej moci sa stáva iba východiskom úvah o štáte a jeho funkciách a princíp ľudskej dôstojnosti jeho pokračovaním.“

Práca spĺňa všetky formálne aj materiálne náležitosti vedeckej monografie i habilitačnej práce a po jej úspešnej obhajobe odporúčam uchádzačke udeliť vedecko-pedagogický titul

„docentka“ v príslušnom odbore Teória a dejiny štátu a práva, ktorý titul si nielen na základe tejto práce, ale i svojej doterajšej vedecko-pedagogickej činnosti a osobnej i odbornej vyzretosti nepochybne zaslúži.

V Trnave dňa 1.2.2021

prof. JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA